

РЕЗУЛЬТАТИВНА ОСВІТА У ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ

ISBN: 978-966-983-233-7

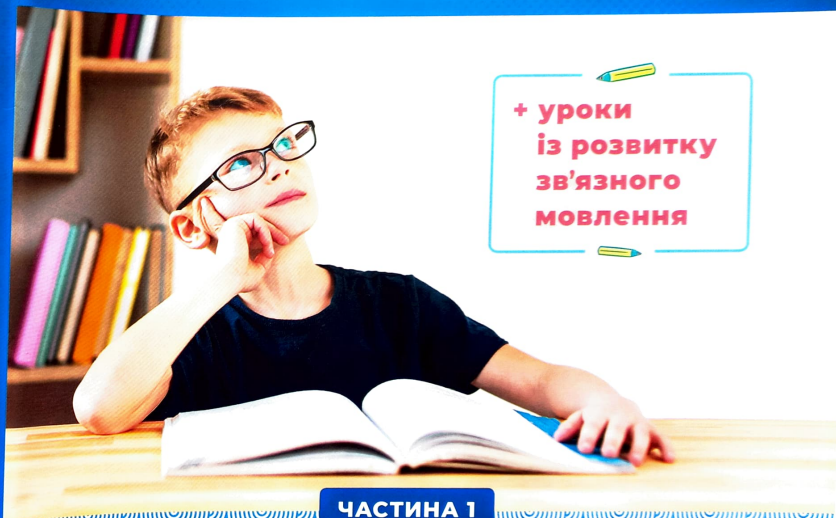

З питань придбання навчально-методичної літератури можна звертатися:
ТОВ «ТД «ОСВІТА-ЦЕНТР»+
osvita-center.com.ua; osvita@osvita-center.com.ua
тел.: (044) 209-76-49; (099) 553-33-96;
(098) 961-73-18; (067) 401-76-41.

Микола Вашуленко, Світлана Дубовик

Робочий зошит з української мови

+ уроки
із розвитку
зв'язного
мовлення

ЧАСТИНА 1

4

Схвалено для використання в освітньому процесі рішенням експертної комісії з педагогіки та методики початкової освіти Міністерства освіти і науки України (лист Інституту модернізації змісту освіти від 15.04.2021 р. № 22.1/12-Г-40)

УМОВНІ ПОЗНАЧЕННЯ

— робота в парах

— робота у групах

— завдання підвищеної складності

— домашнє завдання

Вашуленко М. С.

В23 Робочий зошит з української мови. 4 клас (у 2-х частинах). Ч. 1 / М. С. Вашуленко, С. Г. Дубовик. — К. : Видавничий дім «Освіта», 2021. — 64 с.

ISBN 978-966-983-233-7.

УДК 811.161.2*кл4(075.2+076)

ТЕКСТ

Урок 1. Основні ознаки тексту

1. Прочитай текст. Добери до нього заголовок. Запиши його.

Осінь господарює! Набуває прохолодних відтінків річкова вода. Частіше розлягаються сметанної густоти тумани. Остигають ранки і малиновіють вечірні зорі. Гостріше пахнуть верес і м'ята. Залягає ближче до дна риба. Збираються на зимівлю раки.

2. Назви основні ознаки тексту. Поясни свою думку.

3. Допиши кінцівку тексту.

1. Прочитай текст. Визнач тему і мету тексту.

Гроза почалася серед ночі. Спочатку вітер зашелестів у кронах дерев. Трохи згодом раптово сяйнула блискавка, освітила блідим синюватим світлом будинки й дерева і знову повернула їх пільмі в обійми. Загуркотів грім у височині й покотився кудись у далечінь. Зашумів дощ.

2. Постав запитання за змістом тексту. Дай на них відповіді.

3. Доповни текст двома реченнями. Запиши їх.

1. Прочитай початок розповіді.

У неділю вранці Мишко, Софійка та Олесь вирушили до лісу по опеньки. Вони йшли туди, де кілька років тому вирубали ділянку лісу. Раптом діти насторожилися...

2. Склади і запиши продовження тексту.

Урок 2. ЗАСОБИ ЗВ'ЯЗНОСТІ ТЕКСТУ

 1. Прочитай текст. Поясни, чому листопад називають воротами зими.

Скромна краса пізньої осені. Минулого року листопад видався холодним і непривітним. Цього року в листопаді потекли з неба ниточки осіннього дощу. Цей сумний місяць має короткі дні. Останній місяць осені називають воротами холодної зими.

2. Визнач тему і мету тексту. Добери заголовок. Назви засоби зв'язку речень у тексті.
3. Склади і запиши два речення про листопад.

 1. Прочитай групи слів. Склади речення, утворивши текст.

ОСІНЬ-ЧАРІВНИЦЯ

Називають, кольорів, чародійкою, осінь.
Швидко, навколо, вона, барви, змінює.
У, стоять, янтарній, берези, фаті.
Вербички, вже, посивіли.
Сукні, модрини, помаранчеві, одягнуть.

2. Запиши утворений текст.

3. Назви засоби зв'язку речень у тексті.

  1. Прочитай уривок із тексту. Визнач його тему і мету.

ГОРОБЕЦЬ

Стає холодно. А свитка на ньому сіренька, благенька, вітер подме, то й крихітна спинка засвітиться.

Але нічого! Стане ще холодніше, то знайде проворний горобчик, куди сховатися. А ще по двору стрибає, крихти збирає. Як надзьобається, то й тепліше йому стане (за *Василем Тереном*).

2. Назви засоби зв'язку речень у тексті.

3. Дopiши кінцівку тексту.

Урок 3. ЗАГОЛОВОК ТЕКСТУ

 1. Прочитай уривок із тексту. Добери до нього заголовок. Запиши його.

Учитель! Просте, звичайне слово, яке щодня повторюємо ми. А скільки воно таїть у собі найкращих спогадів! Скільки пов'язано з ним вдячних перемог і звершень у кожної людини (за *Василем Кучером*).

2. Назви тему і мету тексту. Обґрунтуй свою думку.
3. Доповни текст трьома реченнями про вчителя.

 1. Прочитай текст. Визнач його тему і мету. Добери заголовок.

Читання, музика, танці, туризм, рукоділля, малювання — це захоплення людини. Вони збагачують її духовний світ, спонукають до творчості, пізнання нового. Дуже часто захоплення переростають в уподобання всього життя і стають професією людини.

2. Підготуй розповідь про свої захоплення.
3. Склади і запиши перші два речення своєї розповіді. Підкресли слова, найважливіші для висловлення думки в реченнях.

  1. Прочитай текст. Добери і запиши заголовок.

Усім добре відома лікарська рослина подорожник.

Люди вважають, що вона називається подорожником тому, що росте при дорозі або й на дорогах. А насправді подорожник тому, що світом подорожує.

2. Розкажи, що ти знаєш про цю рослину. Поясни, чому вона має таку назву.
3. Склади і запиши розповідь про подорожник.

РОЗВИТОК МОВЛЕННЯ

Урок 4. Докладний переказ тексту «Як краса врятувала берізки»

Приймай! Докладний переказ — переказ із відтворенням змісту тексту з усіма деталями.

- 1** Послухайте текст. Поясніть одне одному, як ви розумієте його назву.

ЯК КРАСА ВРЯТУВАЛА БЕРІЗКИ

Знаєте, як краса врятувала берізки?

Був ясний, сонячний вересневий день. До лісу приїхали лісоруби. Вони мали зрубати берізки, які так розрослися, що заважали рости іншим деревам.

Берізки з білими стовбурами, золотистим листячком на тлі яскраво-синього неба були такими гарними! Зупинились лісоруби, завмерли від краси. Не піднялась рука із сокирою вчинити розправу над деревами. Розміркували, що можна деревця пересадити на іншу ділянку. І досі росте білокорий березовий гай, даруючи людям насолоду.

Гарна береза, та все ж наймальовничіша вона восени, коли кожен її листочок виблискує, наче виграє на сонці (за *Алевтиною Волковою*).

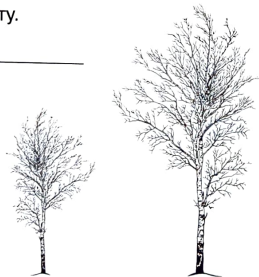
- 2** Добери і запиши інший заголовок до тексту.

- 3** Поясни, як ти розумієш значення висловів.

Завмерли від краси; розправа над деревами; виграє на сонці.

- 4** Дай відповіді на запитання.

1. Про кого розповідається в тексті?
2. Про що ця розповідь?

3. Коли відбуваються події в тексті?
4. Якими були берізки?
5. Чому лісоруби не зрубали беріз?
6. Як краса врятувала берізки?

- 5** Нагадайте одне одному про особливості тексту-розповіді. Назвіть частини тексту-розповіді.

- 6** Прослухай текст іще раз. Склади і запиши його план.

- 7** Усно перекажи текст за складеним планом.

- 8** Прочитай останнє речення тексту. Розкажи, яку картину ти уявляєш. Опиши її.

♦ Візьми до уваги написання слів і висловів.

Лісоруби; білокорий гай; яскраво-синє небо; наймальовничіша.

- 9** Запиши докладний переказ тексту. Пиши з абзацу відповідь на кожний пункт плану.

Урок 5. Особливості змісту та побудови тексту-міркування

10 1. Прочитай текст. Визнач його тему і мету.

ПРЕКРАСНЕ І КОРИСНЕ

Закон, за яким віками жили українці, був сформульований Максимом Рильським: «У щастя людського два рівних є крила: троянди й виноград, красиве і корисне».

У красі шукали люди розраду від тяжкої праці і саму працю підносили до рівня краси. Побілену, підмазану рудою глиною хату ставили в такому місці, з якого відкривався гарний краєвид. Усередині її прикрашали рушниками, витинанками, розписами, спеціальними тарілками і чашками. Перед вікнами неодмінно висаджували квіти, якими лікувалися, прикрашали себе й оселю (з *Народного календаря*).

2. Поясни, як ти розумієш вислів: «У щастя людського два рівних є крила: троянди й виноград, красиве і корисне».

3. Допиши кінцівку тексту.

---

11 1. Прочитайте текст. Доберіть до нього заголовки. Скажіть одне одному щось хороше, приємне (зробіть комплімент).

Компліменти — приємні, люб'язні слова похвали, підтримки.

Звичай говорити людині щось хороше про неї виник не випадково. Він допомагає людям спілкуватися, жити разом, працювати. Коли людину підтримати, похвалити, підкреслити в ній щось хороше, вона почуває себе впевненіше. Вона намагається дорівнятися до уявлення, яке про неї склалося.

2. Поміркуйте, чому важливо говорити людям компліменти. Складіть план тексту-міркування. Запишіть його.

---

12 3. Складіть текст-міркування про важливість використання компліментів під час спілкування з людьми.

12 1. Прочитай текст. Поясни, як ти розумієш вислів Сократа.

Заговори, щоб я тебе побачив. Так висловився дуже давно давньогрецький філософ Сократ. Уже протягом багатьох століть його висловлення не втрачає своєї важливості. Чому?

Адже для того, щоб вас побачили, почули, звернули на вас увагу, необхідно навчитися майстерно говорити.

2. Розкажи, що означає словосполучення *майстерно говорити*. А чи вмієш ти гарно говорити?

3. Поміркуй, чому важливо навчитися майстерно говорити. Склади і запиши текст-міркування.

Урок 6. Особливості змісту і побудови текстів-описів

13 1. Прочитайте текст. Визначте його тип: розповідь, опис, міркування (потрібне підкресліть). Яка мета цього тексту?

Перлини народжуються в раковинах морських і прісноводних моллюсків. Вони бувають різні за розміром: з горошину і з волоський горіх. Інколи перлинки круглі, ніби кульки, інколи неправильної форми. Найчастіше вони молочно-білого кольору, рідше — ніжно-рожевого, із червонуватим і жовтуватим відтінками. Зустрічаються і чорні зі сріблястим відблиском перлини (з *Календаря*).

2. Підкресліть хвилястою лінією прикметники, використання яких могло створити опис перлини.

3. Складіть і запишіть опис перлини, використовуючи поданий текст.

---

14 1. Прочитайте текст. Визначте його тип: розповідь, опис, міркування (потрібне підкресліть). Обґрунтуйте свою думку.

ГОРОБИНА

Кожна ягідка горобини горіла твердим кораловим світлом. Тільки язички-зайчики віддзеркалювались, коли від їхньої шкірки відбивалося

сонячне проміння. Горобина, прикрашена цими барвистими природними гірляндами, прибрала святкового вигляду. Вона, як жива істота, стояла й усміхалась (за *Євгеном Гуцалом*).

2. Поясніть одне одному мету тексту-опису.
3. Самостійно складіть і запишіть текст-опис горобини.

---

 15 1. Прочитай текст. Доведи, що цей текст є описом.

БАТЬКО

Багато бачив я гарних людей, але такого, як батько, не бачив. Голова в нього була темноволоса, велика і великі розумні сірі очі. Тіло біле, волосся блискуче, хвилясте, руки широкі, щедрі.

Весь із якоюсь внутрішньою високою культурою думок і почуттів. Який був дужий і чистий! Жарт любив, точене влучне слово. Такт розумів і шанобливість (за *Олександром Довженком*).

2. Підкресли хвилястою лінією прикметники, використані в тексті з метою опису зовнішності людини.
3. опиши зовнішність своїх батьків — тата чи мами (на вибір). Запиши складений текст.

Урок 7. Тексти різних стилів

 16 1. Прочитайте твір, написаний Васильком.

НАДХОДИТЬ ОСІНЬ

Тихо в лісі. Червоніють клени. Пожовкли берези і дуби. Стало тихо. Зрідка заспіває синичка або застукає дятел. Осінь. Сонячна. Задумана. Небо голубе. Повітря прозоре.

2. Оленці твір не дуже сподобався. Вона порадила Василькові доповнити його. Василько подумав і переписав свій твір.

НЕЗВИЧАЙНА ОСІНЬ

Тиша в осінньому лісі. Червоним полум'ям палають клени. Пожовкли берези. Багряними стали дуби. І тихо-тихо. Лише зрідка подасть свій голос синичка або застукотить дрібненько по стовбуру дерева працьовитий дятел.

Незвичайна осінь. Сонячна. Замріяна. Золота осінь! Небо голубе-голубе. Повітря прозоре, як джерельна вода. Високо в небі пропливають білі павутинки.

3. Розкажіть, як Василько вдосконалив свій твір.
4. Складіть і запишіть два речення про осінь.

---

 17 1. Прочитайте речення.

Веселка — дугоподібна різнобарвна смуга. Вона з'являється на небі внаслідок заломлення сонячних променів у краплинах води. Сонячне світло утворює сім кольорів.

2. Нагадайте одне одному сім кольорів райдуги.
3. Складіть і запишіть три речення, які можна використати в науковому описі веселки.

---

 18 1. Прочитай уривок із тексту. Поміркуй, який це текст: розповідь, опис, міркування (потрібно підкресли). Обґрунтуй свою думку.

У небі вималювалася загадкова дуга! Які чудові барви! Як уміло дібрані кольори! Довго висить у небі красуня, милуючи зір! А потім поступово починає бліднути і зникає (за *Антоніною Каніщенко*).

2. Склади і запиши художній опис барвистої небесної дуги — веселки.

---

3. Назви засоби зв'язку речень у складеному тексті.

Урок 8. Будова тексту

19 1. Прочитай текст. Визнач його тему і мету. Добери заголовок.

Ви, мабуть, не раз спостерігали, як часом улітку починає йти дощ, а потім замість краплинок на землю падають краплі кульки — градинки. Або восени чи навесні раптом закружують у повітрі лапаті сніжинки. Чому так буває?

Градинки і сніжинки — це ті самі водяні краплини. Але поки вони летіли із хмари до землі, потрапили в холодне повітря і замерзли. Так само, коли настають зимові холоди, заморожує вода в річках і озерах (за Григорієм Карпенком).

2. Поясни, зі скількох частин складається текст.

3. Устав пропущені букви у словах. Добери до них перевірні слова. Запиши їх. Постав наголос.

20 1. Прочитайте текст. Визначте його тему і мету. Доберіть заголовок. Назвіть частини тексту.

Косуля — найменший олень. Ця граціозна тварина живе в зоні лісостепу, у мішаних і листяних лісах. Косулі доволі беззахисні. Утеча — це єдиний для них спосіб порятунку від хижаків. Улітку косуля має руду шерсть, а взимку змінює забарвлення на сіро-руде з білими плямами (з Енциклопедичного довідника).

2. Розкажіть одне одному, що ви знаєте про косулю.

3. Випишіть із тексту словосполучення *прикметник + іменник*.

21 1. Прочитай текст. Добери до нього заголовок.

Уздвж річки з'юрмилася дружна й весела родина верб. А одна вербичка побігла за течією. Зупинилася вона далеко від гурту, розирнула там. А навколо — ні кущика, лише низенька трава

шепочеться своєю мовою. Хотіла повернутися назад, але коріння до берега приросло. Опустила верба віти у воду і просить річку принести вісточку від сестер-подружок. І хвилі приносять вербичці листочки-привіти (за Володимиром Думанським).

2. Визнач тему і мету тексту. Назви його частини. Обґрунтуй свою думку.

3. Установи зв'язки між членами останнього речення.

Хвилі (що роблять?) _____.

Приносять (хто? що?) _____.

Приносять (чому?) _____.

Приносять (кого? що?) _____.

Урок 9. План тексту

22 1. Прочитай давню українську легенду.

Це було в давнину, коли в широкі степи України залітали орди татарські. Страшний то був час: горіли села, голосили матері, просили захисту діти, старих людей рубали, молодих дівчат і хлопців забирали в полон і гнали в невідому країну.

Одного разу на село налетіли вороги. Дівчата, щоб не йти в неволю, втопилися у глибокій річці. І в тому місці, де темна вода сховала від ворогів красунь, на світланку з'явилися білі пуп'янки невідомих квітів. Коли зійшло сонце, вони розквітли яскравим, сліпучим цвітом. Здавалося, то ніжні руки дівчат тягнулися до сонця, вітали світло. А ввечері, із заходом сонця, ховалися від чорної ночі.

Відтоді ці чудові квіти, які прозвали ліліями, прокидаються із сонцем і засинають з його заходом.

2. Назви частини, з яких складається текст. Прочитай зачин і кінцівку.

3. Склади і запиши план тексту.

4. Розкажи стисло, про що говориться в основній частині тексту.

- 23 1. Прочитайте текст. Визначте його тему і мету.

ДЕСЯТИННА ЦЕРКВА

Першим цегляним храмом Київської Русі буда Десятинна церква. Вона була споруджена князем Володимиром Великим наприкінці десятого століття. Церкві дали таку назву тому, що князь наказав усім віддавати десяту частину своїх прибутків на її будівництво. Цей храм став символом непоборної духовної сили українського народу (за *Андрієм Багнюком*).

2. Назвіть засоби зв'язку речень у тексті.
3. Складіть план переказу тексту. Запишіть його.

---

4. Перекажіть текст за планом.

- 24 1. Прочитай текст. Визнач його тему і мету.

СВЯТІ ГОРИ

У своїй середній течії річка Донець дуже мальовнича. Нижче від старовинного міста Ізюма правий берег річки починає підніматися. Спочатку бачимо пологі пагорби, укриті лісом, а ще нижче — гори. Їх називають Святими. Вони мають унікальну особливість — майже всі вкриті білосніжною крейдою. Там, де гори найвищі й найкрасивіші, розташований Святогорський монастир (із *Журналу*).

2. Що ти знаєш про Святогорський монастир? Склади і запиши план розповіді.

---

3. Підготуй розповідь за планом.

УРОК 10. МЕДІАТЕКСТИ

25 Я — сценарист. Я — сценаристка.

1. Згадай свій улюблений телесеріал. Склади список усіх важливих персонажів і детально опиши кожного з них.

2. Опиши події, які, по-твоєму, трапляться в наступних серіях.

- 26 1. Пригадайте улюблену телевізійну передачу.

2. Дайте письмові відповіді на поставлені запитання:

Для чого створена ця телепередача?

Чим вона привертає вашу увагу?

Чим саме вона вам подобається?

Чи є ця передача корисною для вас?

Чи можна довіряти цьому медіапродукту?

- 27 1. Добери світлини «Мої улюблені розваги».

2. Розкажи, що ти відчуваєш, коли споглядаєш ці фотографії.

3. Під час складання розповіді дай відповіді на запитання:

Що робить кожне фото привабливим?

Чи все вдалося фотографові?

Чи ти хотів би (хотіла б) щось змінити? На якій світлині?

Яку інформацію ти отримав (отримала) з фото?

Урок 12. Види речень за метою висловлювання та інтонацією

- 28 1. Прочитай вірш Марії Познанської. Згадайся, про який незвичайний дім розповідається в ньому.

Ласкаво просимо в наш дім!
Він, знаю, до вподоби всім.
Це не звичайний дім, дивись:
у ньому дах — небесна вись.

2. Виразно прочитай окличне речення. Визнач, яким воно є за метою висловлювання.
3. Склади і запиши розповідне окличне речення про природу. Поясни розділовий знак у кінці речення.

- 29 1. Прочитайте текст. Удоскональте його, уникаючи повторів.

Звичай говорити людям щось хороше про них виник не випадково. Він допомагає людям спілкуватися, жити разом, працювати. Коли людину підтримати, похвалити, підкреслити в ній щось хороше, їй стає приємно, вона почуває себе впевненіше. Можна людину похвалити за все: за гарний вчинок, за добрий характер, за щире слово (за *Аллою Коваль*).

2. Похваліть одне одного і щиро побажайте добра. Використайте у своєму мовленні розповідні окличні речення.
3. Дайте письмову відповідь на запитання: *Для чого людину хвалити?*

- 30 1. Прочитай вірш Дмитра Білоуса. Доведи, що це питальні речення.

Чи всі ми вмiєм спілкуватись,
по-українськи привітатись?
Чи всі вітання наші гречні,
теплом зігріті та сердечні?

2. Дай письмові відповіді на поставлені у вірші запитання.

Запиши гречні, теплом зігріті та сердечні слова, які ти вживаєш під час спілкування.

3. Усно добери синоніми й антоніми до слова *гречні*.

Урок 13. Інтонування речень

- 31 1. Прочитай правила читання вголос. Постав до них кілька запитань.

Перед початком читання необхідно вдихнути повітря і читати текст на видиху. Голосні звуки потрібно вимовляти голосно і широко. Приголосні звуки важливо промовляти чітко, але без напруження. Короткі речення читати вголос необхідно на одному диханні (як одне слово). Довгі речення потрібно ділити на смислові відрізки, робити між ними короткі паузи і повний вдих.

2. Запиши поставлені запитання. Поясни розділові знаки в кінці питальних речень.

3. Усно дай відповіді на поставлені запитання.

Порада! Візьми до уваги правила читання вголос і за потреби користуйся ними.

- 32 1. Прочитай текст. Зверни увагу, як передано на письмі розмову між двома особами.
2. Навчися читати текст, правильно інтонуючи кожне речення.

ЧАРІВНЄ СЛОВО

Лісовою доріжкою ідуть батько і маленький син. Навколо тиша, тільки чути, як десь далеко вистукує дятел і струмок жебонить у лісовій гушавині. Раптом хлопчик побачив: назустріч їм іде бабуся.

- Доброго Вам дня, — привіталися батько і син.
  - Доброго дня, — одказала бабуся та усміхнулась.
- І син здивовано побачив, що все навколо змінилось. Сонце засяяло, яскравіше. У верхів'ях дерев зашумів легенький вітерець. Листя заграло, затріпотіло. В кущах заспівали пташечки. На душі у хлоп'яти стало легко.

— Чому це так? — спитав син.
 — Тому що ми побажали людині д о б р о г о д н я (за *Василем*

Сухомлинським).

3. Розкажи, чарівну силу яких іще слів ти знаєш. Запиши чарівні слова.

---

 33 1. Прочитай казку. Навчися читати її в особах. Підготуйся до розігрування казки у класі.

ГОРДА КАЧКА

Одна качка плавала у воді. Аж надбіг лис.

- Добрий день, качечко! — каже лис.
- Здорові були, добродію! Що доброго скажете?
- Та не маю коли, бо біжу до села, — каже лис. — Чи то ви та качка, про яку люди кажуть, що немає кращої на ціле село?

Качка аж не стямилась із радощів.

- Та, може, і я, — каже горда качка.
- То ходіть же скоріше за мною до села! Бо вже господиня аж гине вас побачити! Ви не знаєте, які ви на все село славні, навіть у місті про вас знають!

Горда качка, недовго думаючи, шурх на берег. А лис її за шийку — цуп!
 — От так — гордість не одному шию скрутила!

- Поміркуй над такими запитаннями: Чи завжди гарні слова бувають щирими? Чи можна було довіряти словам хитрого лиса? Чому лисові вдалося обдурити качку? Чого вчить ця народна казка?
- Випиши з казки слова ввічливості. Розкажи, які ввічливі слова ти вживаєш під час вітання.

Урок 14. ЗВЕРТАННЯ

 1. Прочитай вірш Дмитра Павличка.

Тріпоче серце пійманої птиці, моя пташино, тільки не тремти!
 в руках моїх не чує доброти. — Пусти мене! Мені, дитино мила,
 — Я дам тобі водиці і пшениці, дорожча воля, ніж зерно твое!

2. Назви звертання, використані в тексті. Склади і запиши з ними речення.

 1. Прочитайте вірш Олександра Олеся.

Живи, Україно, живи для краси,
 для сили, для правди, для волі!
 Шуми, Україно, як рідні ліси,
 як вітер в широкому полі.

- Назвіть звертання. Поясніть уживання розділових знаків у вірші.
- Доповніть віршовані рядки реченнями зі звертаннями. Запишіть їх.

 1. Вивчи вірш Дмитра Павличка напам'ять. Запиши його з пам'яті.

Спитай себе, дитино, хто ти є, і в голосі яснім ім'я твое
 і в серці обізветься рідна мова, просяє, наче зірка світанкова.

- Назви звертання у вірші. Поясни вживання розділових знаків при звертанні.
- Склади і запиши речення із цим звертанням.

Урок 15. Головні і другорядні члени речення

37 1. Поясни зміст кожного з них.

1. Великі знання починаються з малої книжки.
  2. Книга — джерело знань.
  3. Книжка — маленьке віконце, а через нього весь світ видно.
  4. Книжка мовчки все розкаже.
  5. Людина без книги як риба без води.
2. Спиши перший вислів. Підкресли головні члени речення.
-
-

3. Побудуй звукові моделі виділених слів.

---

 38 1. Прочитайте текст. Визначте його тему і мету.

З раннього дитинства і до глибокої старості людина невіддільно пов'язана з мовою. Це єдине знаряддя, що вивіщує людину над світом. Розпочинається прилучення дитини до краси рідної мови з милих бабусиних казок і материнських колискових пісень. Кожен день дає нам урок пізнання. І завжди, і скрізь наш учитель — рідна мова (за *Іваном Вихованцем*).

2. Назвіть головні і другорядні члени у третьому реченні. Обґрунтуйте свою думку.
  3. Самостійно складіть і запишіть два речення про рідну мову. Підкресліть головні члени у складених реченнях.
-
-

 39 1. Прочитай вірш Інни Кульської. Поясни, як ти розумієш виділений у тексті вислів.

Багата в нас, красива мова!	щоб ними передати
В народі кажуть: калинова...	усі відтінки почуттів,
Є райдуги барвистих слів,	все гарно описати.

2. Склади і запиши речення зі сполученням слів *калинова мова*.

---

3. Підкресли головні і другорядні члени у складеному реченні.

Урок 16. Зв'язок слів у реченні

40 1. Прочитай уривок із тексту.

Край лісу стоїть дуб. Дерево нагадує гордого велетня. Старий уже дуб, навіть кора посивіла. **На нього схилилася висока ялина. У бурю вітер її надломив.** Вона загинула б, але дуб підтримав її, обійняв сильними руками. Отак і підтримує, як вірний товариш, уже понад сто років (за *Леонідом Павленком*).

2. Підкресли головні члени у виділених реченнях. Зазнач, якою частиною мови вони виражені.
  3. Випиши з другого речення всі словосполучення. Познач наголос у словах.
-
-

41 1. Прочитай текст. Прочитай виразно окличні речення. Якими вони є за метою висловлювання?

Який дивовижний світ навколо нас! Подивіться уважно довкола! Ви побачите багато цікавого.

Ось на озері плавають парами чарівні лебеді. Коли ви до них будете добре ставитися, то й вони вам **віддячать** добром. Принесіть їм білі лілеї. Розумні птахи завжди пам'ятатимуть про вас. Коли будуть відлігати у теплі краї, **обов'язково** зроблять коло над тим місцем, де ви їх обдарували лілеями.

2. Установи зв'язки між словами четвертого речення.

Лебеді (*що роблять?*) _____.

Плавають (*хто?*) _____.

Лебеді (*які?*) _____.

Плавають (*де?*) _____ і _____.

Плавають (*як?*) _____.

3. Побудуй звукові моделі виділених слів.

---

 42 1. Перестав рядки так, щоб прочитати текст. Підготуй розповідь про те, що ти знаєш про раків.

Де раки зимують? Улітку в цих норах вони ховаються й удень. Мало хто знає, де ж вони насправді зимують. Раки зимують у норах, які самі риють клешнями. Це запитання досить поширене. А все досить просто.

2. Склади і запиши три речення про раків:

Розповідне речення

Питальне речення

Спонукальне речення

---

3. Підкресли головні члени в записаних реченнях. Поясни свою думку.

Урок 17. Побудова речень

 43 1. Визначте межі речень і поставте потрібні розділові знаки в кінці речень.

2. Прочитайте текст. Розкажіть одне одному про свої улюблені книги.

Неможливо уявити сучасну оселю без бібліотеки книжку не можна замінити жодними сучасними технічними засобами здобуття інформації книжка — це ваш найвідданіший друг, який завжди поруч у кожної людини є улюблена книжка а яка твоя улюблена книга

3. Установіть зв'язки між головними членами речення *Читання книжок збагачує людині життя.*

Читання (що робить?) _____.

Збагачує (що?) _____.

4. Складіть і запишіть речення про книгу за схемою:

_____ + _____ + _____.

Підмет + присудок + другорядні члени речення.

 44 1. Прочитай текст. Розкажи, чи вмєш ти грати в шахи.

Мільйони людей захоплюються шахами. Ця давня гра поєднує в собі елементи науки, мистецтва та спорту. Вона дає можливість кожному знайти в ній щось цікаве для себе. Заняття шахами приносить не тільки величезне задоволення, а ще й користь. Ця гра навчає бути уважними, логічно мислити і планувати свої дії.

2. Установи зв'язки між членами речення *Діти захопилися грою в шахи.*

Діти (що зробили?) _____.

Захопилися (хто?) _____.

Захопилися (чим?) _____.

Грою (якою?) _____.

3. Склади і запиши речення про шахи за поданою схемою.

_____ + _____ + _____.

Другорядні члени речення + підмет + присудок.

 45 1. Прочитай початок розповіді.

Хобі — це захоплення, якому ти присвячуєш частину або навіть увесь свій вільний час. Воно дає тобі радість, приносить найбільше задоволення. А яке у тебе хобі?

2. Розкажи про своє хобі. Склади і запиши три речення.

3. Підкресли в записаних реченнях підмет і присудок. Установи між ними зв'язок за допомогою питань.

РОЗВИТОК МОВЛЕННЯ

Урок 18. Складання коротких письмових повідомлень

 1 До слова *повідомлення* добери і запиши спільнокореневі слова, позначте в них корінь. Поміркуйте, від якого слова воно утворене. Усно поясніть свої міркування.

2 Наведи приклади ситуацій, у яких необхідно було скористатися письмовими повідомленнями. Кому вони призначалися? Про що в них йшлося?

- 3 Склади і запиши речення, уживаючи сполучення слів *письмове повідомлення*.

- 4 Дай повні письмові відповіді на запитання.

1. У яких випадках ти користуєшся письмовим повідомленням?

2. Кому ти пишеш це повідомлення?

3. Як у сучасному житті можна передавати письмові повідомлення?

- 5 Пригадай будову письмового повідомлення. Визнач послідовність розташування його частин. Використай для цього цифрові позначення.

Автор

Зміст повідомлення

Звертання

Вітання

- 6 Пригадай, як у письмовому повідомленні треба звертатися. Запиши, як ти будеш звертатися до однокласника/однокласниці.

- 7 Нагадайте одне одному, що слід обов'язково зазначати наприкінці письмового повідомлення. Запишіть.

- 8 Доповни зміст письмового повідомлення.

Тому буду о 17:30. Олег

- 9 Напиши письмове повідомлення комусь зі своїх друзів/подруг. Повідом про час проведення спортивних змагань (конкурсу).

- 10 Напиши письмове повідомлення комусь із членів своєї родини. Повідом про цікаві новини зі свого шкільного життя.

Урок 19. Однорідні члени речення

- 46 1. Прочитай текст. Розкажи, що ти знаєш про бабине літо.

Стоїть жовтогаряча осінь. Вона розкинула над землею блакитні небеса. По садах загуляли молоді падолисти. Срібне павутиння літає в повітрі.

Настала лагідна і приємна пора бабиного літа. Останні сонячні промені такі ласкаві і ніжні. Осінні дні оповиті сріблястим мереживом, мрійним смутком, прощальним ячанням журавлів, що відлітають у вирій (за *Іваном Цюпою*).

2. Поясни розділові знаки в останньому реченні.

3. Випиши з тексту однорідні члени речення разом зі словами, від яких вони залежать.

- 47 1. Прочитай текст. Визнач його головну думку.

Тихо в лісі, тихо. Вітер заснув, затих і тільки зрідка колишеться серед листя дерев. Вітерець колишеться і цілує листя. Воно тремтить

і в'ється під його палкими поцілунками. Але це тільки на хвилинку, на одну малесеньку хвилиночку. А там знов усе засне, помре, ніде ніщо не ворухнеться, не стрепенеться. Усе спатиме (за *Борисом Грінченком*).

2. Підкресли головні однорідні члени речення, виражені дієсловами. Обґрунтуй свою думку.

3. Установи зв'язки між головними членами третього речення.

Вітерець (*що робить?*) _____ і _____.

Колишеться і цілує (*що?*) _____.

 48 1. Прочитай текст. Поясни вислів «зустрічати хлібом-сіллям».

Хліб і сіль у наших предків були ознакою чистоти і благородства намірів. Хлібосольними і гостинними господарями називали людей, які вміли приймати і частувати гостей.

Із часів Київської Русі дожив урочистий ритуал зустрічати хлібом-сіллям шанованих і поважних людей. Цей звичай є символом доброзичливості, щирості, гостинності українського народу.

2. Підкресли однорідні члени речення, використані в тексті. Поясни розділові знаки між однорідними членами в останньому реченні.

 3. Склади і запиши два речення з однорідними членами речення про гостинність українського народу — звичай зустрічати гостей хлібом-сіллям. Поясни розділові знаки у складених реченнях.

Зі службовим словом *і*

Зі службовим словом *а*

Порада! Постав у складеному реченні кому перед службовим словом *а*.

Урок 20. Поєднання однорідних членів речення

 49 **Хлопчик і дівчинка** 1. Прочитайте діалог.

— Сергію, назви, будь ласка, улюблені види спорту.

— Мені подобається футбол, баскетбол, теніс, хокей.

— Оксано, а які види спорту подобаються тобі?

— Мої улюблені види спорту — гімнастика, плавання, фігурне катання.

2. Назвіть однорідні члени речення, використані в репліках у діалозі. Поясніть, за допомогою якої інтонації вони поєднані між собою.

3. Побудуйте діалог за поданим зразком і розіграйте його у класі.

 50 1. Прочитайте текст. Поясніть одне одному, що означає іменник **авторитет**.

У школі учневі/учениці важливо мати авторитет не тільки в однокласників, а й у вчителів. Для цього потрібно старанно і гарно вчитися, отримувати ґрунтовні знання. Знання — це запорука визнання розумної і розвинутої людини. Під час спілкування необхідно бути доброзичливим, щирим, ввічливим співрозмовником (із *Журналу*).

2. Назвіть однорідні члени речення. Поясніть розділові знаки між ними.

3. Складіть і запишіть три речення, які доповнять поданий текст. Використайте у реченнях однорідні члени речення, з'єднані за допомогою інтонації перелічування і протиставлення.

 51 1. Прочитай початок розповіді. Спробуй відповісти на запитання, поставлене в тексті.

Людину, яка **не дотримується** свого слова, часто **змінює** свої погляди й рішення, **не виконує** своїх обіцянок, ніхто не поважає. Про таку людину кажуть, що в неї сім п'ятниць на тиждень. Чому саме сім п'ятниць, а не понеділків чи вівторків? (за *Андрієм Конельським*).

2. Доведи, що виділені слова є однорідними присудками. Підкресли їх.

3. Побудуй звукові моделі виділених слів. Постав у словах наголос.

Урок 21. ЗАЛЕЖНІ СЛОВА ПРИ ОДНОРІДНИХ ЧЛЕНАХ РЕЧЕННЯ

- 52 1. Доповніть речення однорідними членами речення, які поєднуються за допомогою інтонації перелічування.

За метою висловлювання речення бувають _____
_____.

За інтонаційним оформленням розрізняють _____
_____ речення.

За будовою речення можуть бути _____
_____.

2. Поясніть розділові знаки між однорідними членами речення.
3. Доведіть, що однорідні члени, якими ви доповнили речення, виражені прикметниками.

- 53 1. Відгадайте загадку. Поясніть значення відгаданого слова.

Я для людини друг чудовий.   Я вказую безпомилково,
Мене завжди бери в похід.   де **північ, південь, захід, схід**.

2. Поясніть, чому виділені слова є однорідними членами речення. Якою інтонацією вони поєднані? Поясніть розділові знаки між ними.

- 3. Спробуйте скласти загадку про *компас*, використовуючи однорідні члени речення. Запишіть її.

- 54 1. Прочитай дитячу молитву Катерини Перелісної. Вивчи її напам'ять.

Пошли нам, Боже, маленьким дітям   душею чисті і серцем вільні!
щастя, здоров'я на довгі літа!   Щоб нам світила зіронька волі,
Щоб виростили розумні й сильні,   щоб ми не знали лиха ніколи.

2. Запиши з пам'яті перші чотири рядки молитви. Підкресли однорідні члени речення. Обґрунтуй свою думку.

3. Поясни розділові знаки між однорідними членами речення.

СЛОВО. ЗНАЧЕННЯ СЛОВА

Урок 22. БАГАТОЗНАЧНІ СЛОВА

- 55 1. Прочитайте вірш Алли Свашенко. Поясніть одне одному значення іменника *клас*.

Значень слова *клас* багато: перше — це шкільна кімната.

Друге — група школярів, підлітків чи малюків.

Клас об'єднує людей спільних поглядів, ідей.

Клас каюти визначають. І у класи діти грають.

2. Складіть і запишіть речення з іменником *клас* у різних значеннях.

3. Підкреслить головні члени у складених реченнях.

- 56 1. Прочитай і дізнайся, у яких значеннях може вживатися слово *поле* в українській мові.

1. Рівнина, простір: *По діброві вітер віє, гуляє по полю.*

2. Оброблена під посів земля: *пшеничне поле.*

3. Великий рівний майданчик, спеціально обладнаний і призначений для чогось: *футбольне поле.*

4. Чиста смуга упродовж краю зошита, у книзі: *широкі, вузькі поля.*

5. Край капелюха: *капелюх із загнутими полями.*

2. Склади і запиши речення з іменником *поле* в трьох різних значеннях (на вибір).

3. Доведи, що слова *підмет, присудок* є однозначними.

- 57 1. Прочитай і дізнайся, у яких значеннях може вживатися слово *лінія* в українській мові.

Слово *лінія* означає «вузька смужка, що тягнеться на якій-небудь поверхні», «уявна смужка» (лінія горизонту), «межа» (оборонна лінія), «шлях» (трамвайна лінія), «послідовний розвиток подій у художньому творі» (сюжетна лінія), «спосіб дії» (лінія поведінки).

2. Склади і запиши три речення зі словом *лінія*, уживаючи його в різних значеннях.

---

3. Добери і запиши однозначні слова — назви вивчених частин мови.

Урок 23. ПРЯМЕ І ПЕРЕНОСНЕ ЗНАЧЕННЯ СЛОВА

58 1. Визнач, у якому рядку обидва прикметники вжито у прямому значенні:

- А залізна покрівля, залізна воля
- Б чиста криниця, чиста совість
- В золота прикраса, золотий перстень
- Г срібна ложка, срібне волосся
- Д спокійне серце, спокійне озеро

2. Склади і запиши з ними речення.

---

3. Випиши сполучення слів, у яких прикметники вжито у переносному значенні.

---

59 1. Прочитай прислів'я. Поясни зміст кожного з них.

1. Правда світліша за сонце. 2. Правда і справедливість ніколи не зів'януть. 3. Що не кажи, а правдою дорожи. 4. По правді роби,

по правді і буде. 5. Всяк правду знає, та не всяк про неї дбає. 6. Не шукай правди в інших, коли в тебе її нема.

2. Назви слова, ужиті в переносному значенні. Як ти їх розумієш?

3. Спиши два прислів'я (на вибір). Поділи всі слова для переносу.

---

60 1. Визнач, у якому реченні виділене слово вжито у прямому значенні.

- А За вікном *танцює* листя клена.
- Б А вівчар *жене* отару овець удалині.
- В *Мовчать* замріяні дерева восени.
- Г Старезну думу *думають* пожовклі ліси.
- Д *Йде* чарівна осінь на рудому коні.

2. Випиши це речення. Підкресли головні члени.

---

3. Склади і запиши речення з дієсловами *танцює* і *мовчать*, уживаючи їх у прямому значенні.

РОЗВИТОК МОВЛЕННЯ

Урок 24. СКЛАДАННЯ ЗВ'ЯЗНИХ ВИСЛОВЛЮВАНЬ

61 Прочитайте загадку-акровірш. Відгадайте її, звернувши увагу на перші букви кожного рядка. Допишіть слово-відгадку.

У червоному намисті
коло хати в зелен-листі
розпишалася калина,
а із нею й тополина.
Йде візник, тихо стане,
на калину ніжно гляне,
а в уяві край постане.

- ♦ Складіть і запишіть зв'язані між собою за змістом речення про природу України.

- 2 Знайдіть на карті України місце, де ви проживаєте (обласний центр або ваше місто). Розкажіть про свою рідну країну, починаючи розповідь словами:

Україна — європейська держава.

- ♦ Запишіть кілька речень про Україну, зв'язаних між собою за змістом.

- 3 Доберіть і запишіть слова та словосполучення, синонімічні до слова *Україна*.

- ♦ Доведіть, що іменники *край*, *країна*, *Україна* є спільнокореневими.

- 4 Прочитай текст.

Найдорожче в житті кожної людини — той куточок рідної землі, де вона народилася, де вперше почула мамину колискову пісню й рідне слово, де минуло її незабутнє дитинство.

- ♦ Запиши кілька речень про рідну землю, зв'язаних між собою за змістом.

- 5 Прочитай уривок із вірша Володимира Сосюри.

Любів Україну, як сонце,
любів,
як вітер, і трави, і води,

в годину щасливу
і в радості мить,
любів у годину негоди..

- ♦ Добери і запиши кілька прикметників до іменника *Україна*.

- 6 Розкажіть одне одному про свою любов до рідного краю, починаючи розповідь словами:

Україна — це земля, яку люблю найбільше я.

- ♦ Запишіть кілька речень про любов до України, зв'язаних між собою за змістом.

- 7 Прочитай прислів'я. Поясни зміст кожного з них.

1. Кожному мила рідна сторона.
2. Не забувай свій рідний край.

- ♦ Склади і запиши кілька речень про те, якою ти хочеш бачити Україну в майбутньому. Що ти можеш для цього зробити?

- 8 Прочитай віршовані рядки Василя Симоненка. Поясни, як ти розумієш слова батька до сина.

Можна все на світі вибирати, сину,
вибрати не можна тільки Батьківщину.

- ♦ Склади і запиши кілька речень, уживаючи слова *батько*, *батькієський*, *батьківщина*, *Батьківщина*.

---

9 Пофантазуйте і розкажіть, яку картину можна намалювати до віршованих рядків:

Розквітай, прекрасна Україно,
рідна земле, матінко моя!

• Запишіть кілька речень про Україну, зв'язаних між собою за змістом картини, намальованої вашою уявою.

---

10 Підготуйся і розкажи у класі про добрі справи, які ти і твої друзі робите на користь України.

Урок 25. Синоніми

61 1. Прочитай вірш Олександра Підсухи про мову.

Ой яка чудова українська мова!
Де береться все це, звідкіля і як?
Є в ній ліс — лісок — лісочок, пуща, гай, діброва,
бір, перелісок, чорноліс. Є іще й байрак.
І така ж розкішна і гнучка, як мрія.
Можна «звідкіля» і «звідки», можна і «звідкіль».
Є у ній хурделиця, віхола, завія,
завірюха, хуртовина, хуга, заметіль.

2. Випиши з вірша іменники-синоніми. Зроби висновок про роль синонімів у мовленні.

Ліс, _____

Хурделиця, _____

3. Доведи, що слова *ліс, лісок, лісочок* є спорідненими.

62 1. Прочитай і відгадай загадку. Назви два слова-відгадки. Поясни, що означають ці іменники.

Із буквою «ве» всі мене поважають,
в роботі роками мене здобувають.

А з буквою «ел» я зроблюся в момент синонімом слова «експеримент».

2. Доведи, що слова *експеримент* і *дослід* є іменниками-синонімами.
3. Склади і запиши речення з відгаданими словами.

---

63 1. Визнач, у якому рядку всі слова є синонімами.

- А артист, лицедій, актор, режисер
Б магістраль, траса, шосе, вулиця
В говіркий, веселий, радісний, щасливий
Г мужній, безстрашний, хоробрий, сміливий
Д відстоювати, обороняти, боронити, перемагати

2. Склади і запиши речення із цими синонімами. Зазнач, до якої частини мови вони належать.

---

3. Підкресли головні члени у складених реченнях.

Урок 26. ФРАЗЕОЛОГІЗМИ

64 1. Поясни, коли так говорять, скориставшись довідкою.

Вбити двох зайців — _____

Погнався за двома зайцями — _____

Проїхав зайцем — _____

Заяча душа — _____

Довідка: полохлива людина; вирішив займатися двома справами одночасно; проїхав без квитка; виконати одночасно два різні завдання.

2. Допишіть пояснення фразеологізмів.

3. Складіть і запишіть речення із двома фразеологізмами (на вибір).

65 1. Допишіть фразеологізм, скориставшись довідкою.

Побігти, не вибираючи шляху, невідомо куди _____

Спожити всі харчі дуже швидко _____

Не говорити марно, даремно що-небудь _____

Недбало, неакуратно, неохайно писати _____

Втратити почуття сорому, власної гідності _____

Уважно, з цікавістю, з великим захопленням слухати _____

Довідка: наче курка лапою; їсть — аж за вухами лящить; позичати очі у Сірка; не кидати слів на вітер; побігти світ за очі; вуха розвісити.

2. Складіть і запишіть речення із трьома фразеологізмами (на вибір).

66 1. Установи відповідність між фразеологізмом та його поясненням.

Решетом воду носити

Мотати на вус

Тримати камінь за пазухою

Сидіти як на голках

Загубитися як голка в сіні

Одягнений з голочки

Добре запам'ятовувати

Бути готовим вчинити щось лихе

Займатися корисною справою

Загубитися так, що важко знайти

Одягнений в абсолютно нове, гарне

Сидіти неспокійно, тривожно

2. Складіть і запишіть речення із двома фразеологізмами (на вибір).

Урок 27. Антоніми

1. Прочитай і відгадай загадку. Назви іменники-антоніми.

ЦІКАВИЙ АНТОНИМ

Я антонім слову *сміх*

не від радості, потіх.

Я буваю мимоволі

від нещастя, горя, болю,

від образи і невдач.

Відгадали слово?

2. Склади і запиши з ними речення. Підкресли підмет і присудок.

3. Вислови свої міркування з теми: «Краще сміятися, ніж плакати».

68 1. Прочитайте дієслова.

Засинати — _____, сварити — _____,

нагрівати — _____, підніматися — _____,

складати — _____, будувати — _____,

вітатися — _____, запрошувати — _____,

веселитися — _____, допомагати — _____.

2. Доберіть антоніми. Запишіть їх.

3. Назвіть синонім до дієслова *веселитися*. Складіть і запишіть із ним речення.

69 1. З'єднайте частини прислів'їв. Підкресли антоніми.

Умієш брати,

З праці — радість,

Друг плаче,

Зима без снігу —

Хто горя не бачив,

літо без хліба.

той і щастя не знає.

умій і віддавати.

а з безділля — сум.

а недруг сміється.

2. Складіть і запишіть словосполучення із прикметниками *малий* і *великий*.

3. Складіть і запишіть речення з однією з антонімічних пар (на вибір).

Урок 28. ЗАСТАРІЛІ СЛОВА

70 1. Прочитайте прізвища людей. Поясніть, від яких назв професій вони утворилися.

Швець — шие і лагодить взуття.

Бондар — виробляє діжки, дерев'яні відра.

Стельмах — робить колеса, вози, сани.

Гончар — виробляє посуд та інші вироби з глини.

Коваль — куванням обробляє метал і виготовляє металеві предмети.

Мірошник — мельник, той, хто працює у млині.

2. Запишіть назви професій за абеткою.

3. Усно складіть два речення із застарілими словами — назвами професій.

71 1. Прочитай пари слів.

Гайник — лісник, гудець — музикант, лицедій — актор, писар — діловод, постригач — перукар.

2. Випиши застарілі слова.

3. Склади і запиши з ними словосполучення.

72 1. Склади і запиши розповідь із теми «Подорож у минуле». Використай у тексті застарілі слова *цар, князь, козак, боярин*.

2. Підкресли застарілі слова. Поясни значення кожного з них.

Урок 29. НОВІ СЛОВА

73 1. Прочитай уривок із вірша Павла Тичини. Назви слова, створені поетом. Поясни, що вони означають.

Весна, весна!

Яка блакить,

який кругом прозор!

Садками ходить брунькоцвіт,

а в небі — злотозор!

2. Випиши нові слова.

3. Склади і запиши речення зі словом *брунькоцвіт*. Поясни, як воно утворилося.

74 1. Прочитайте слова. Поясніть значення кожного з них. Розкажіть, чи завжди люди могли вживати ці слова в мовленні.

1 група «Школа» — Комп'ютер, монітор, флешка.

2 група «Пошта» — Пейджер, мобільний телефон, електронна пошта.

3 група «Банк» — Банкомат, депозит, кредит.

4 група «Бізнес» — Менеджер, маркетинг, супервайзер.

2. Складіть і запишіть із ними речення. Підкресли нові слова.

75 Склади і запиши розповідь із теми «Подорож у майбутнє». Використай у тексті нові слова *Інтернет, сайт, файл, електронна пошта*.

Урок 30. Походження слів

76 1. Прочитай слова, запозичені з англійської мови.

Бокс, волейбал, гол, голкіпер, матч, нокаут, раунд, рекорд, спорт, спортсмен, старт, теніс, тренер, фініш, форвард, футбол, хокей.

2. Запиши їх в абетковій послідовності. Постав наголос у словах.

---

3. Склади і запиши речення із двома словами (на вибір).

---

77 1. Доберіть українські відповідники до запозичених слів. Установіть відповідність між словами за допомогою стрілок.

Запозичене слово

Арбітр

Портрет

Конкурс

Кулінарія

Люмінація

Власне українське слово

Змагання

Освітлення

Куховарство

Суддя

Зображення

2. Складіть і запишіть три речення з власне українськими словами.

---

78 1. Допиши слова з довідки, запозичені із французької мови.

Культура: _____

Економіка: _____

Побут: _____

Заклади харчування: _____

Їжа: _____

Довідка: кафетерій, портмоне, бенкет, консерви, актор, купюра, жалюзі, соус, ресторан, балет, бюджет, портфель, кафе, шедевр, майонез, аванс, вернісаж, баланс, гастроном, желе.

2. Склади і запиши словосполучення з однією із груп слів.

РОЗВИТОК МОВЛЕННЯ

Урок 31. ТЕКСТ-РОЗПОВІДЬ «КАЛИНА — СИМВОЛ УКРАЇНИ»

1 Прочитай і відгадай загадку Віри Паронової. Допиши слово-відгадку.

У вінку зеленолистім,
у червоному намісті
заглядається у воду
на свою чарівну вроду. _____

2 Доповни віршовані рядки. За потреби скористайся словами з довідки.

Де пливуть потоки _____,
в травах губиться _____,
у червоному _____
там пишається _____.

Довідка: стежина, чисті, калина, намісті.

3 Добери й запиши прикметники, які вживаються разом з іменником *калина*.

---

4 Прочитай вірш Марії Деленко. Уяви те, про що в ньому йдеться.

Сонцем кетяги наліті
променисто пламеніють
і любов до України
в кожне серце щедро сіють.

♦ Дай відповіді на запитання.

1. Чим наліті кетяги калини?

БУДОВА СЛОВА

Урок 32. Узагальнення знань про будову слова

- 79 1. Прочитай вірш Любові Забашти. Поясни одне одному його заголовок.

ЖИВА ВОДА

Жива вода дає життя
всьому живому в світі,
якщо живе жива вода,
тоді земля у квіті.

2. Випишіть із вірша споріднені слова. Позначте в них корінь.

3. Назвіть слова, у яких звуків менше, ніж букв.

- 80 1. Прочитай вірш Дмитра Білоуса. Розкажи, які хлібобулочні вироби ти вживаєш.

Коли на полі колоситься —
зернина в колосі, зерня;
виймають з печі — паляниця,
хлібець, хлібина, хлібня;
ще кажуть — книш, бухан, буханка,
а хліб весільний — коровай.

2. Випиши споріднені слова. Познач суфікси. Поясни їх роль.

3. Назви трискладові слова, використані у вірші.

- 81 1. Прочитай. З'єднай стрілками обидві частини.

Якщо опівдні стати обличчям у бік своєї тіні, то:

попереду буде	схід
позаду буде	захід
ліворуч буде	північ
праворуч буде	південь

2. Що означає вислів кетяги калини «променисто племінують»?

3. Як ти розумієш вислів кетяги калини «щедро сіють любов до України»?

- 5 Поміркуй, чому калину називають природним символом України. Які інші природні символи українців ти знаєш?

- Запиши своє міркування.

- 6 Прочитай вислів-побажання. Поясни його зміст. Вивчи напам'ять.

Хай єднається в любові розцвітає калиново
українська вся родина, край калини — Україна.

- 7 Поміркуй, яке з поданих речень доречно буде використати в зачині тексту-розповіді про калину як символ нашої Батьківщини. Підкресли це речення.

Калина — краса України.

Калина — природний символ України.

Калина — гордість нашої Батьківщини.

- 8 Усно побудуйте текст-розповідь про калину — природний символ українського народу.

- 9 Запиши текст-розповідь про калину як символ українського народу, використовуючи матеріали уроків 24 і 31.

2. Добери і запиши споріднені слова до іменників *північ*, *південь*, *захід*, *схід*. Познач у них корінь.
-
-

Урок 33. Творення слів за допомогою префіксів

- 82 1. Прочитай віршовані рядки. Поясни значення слова *коса*.

До мене можна з річки допливти,
мене дівчина може заплести,
дід, як знаряддя, — на плечі нести.

2. Випиши з вірша дієслова із префіксами. Познач префікси у виписаних словах.
-
-

3. Утвори від дієслова *нести* за допомогою різних префіксів нові слова. Запиши їх. Познач префікси.
-
-

- 83 1. Утвори від поданих дієслів за допомогою різних префіксів нові слова.

Будувати, малювати, тримати, писати, пустити, говорити.

2. Запиши утворені дієслова. Позначте в них префікси.
-
-

3. Складіть і запиши чотири словосполучення з утвореними дієсловами.
-
-

- 84 1. Підготуйся взяти участь у грі «Утвори нове слово» за зразком.

Зразок. Префікс від слова *пролісок*, корінь від слова *поїздка*. Відповідь: *проїзд*.

2. Продумай зміст завдань. Запропонуй їх своїм рідним.
-
-

3. Запиши утворені слова. Познач у них нульове закінчення, корінь, префікс.
-
-

Урок 34. Творення слів за допомогою суфіксів

- 85 1. Прочитай і відгадай загадку. Обґрунтуй свою думку. Запиши слово-відгадку.

У слові знаєш де я є? Після кореня.
А призначення моє — словотворення.
Я утворюю у мові всі нові слова,
щоб багатою й чарівною вона була.
Хто я? _____

2. Додайте до кореня *нов-* суфікси *-еньк-*, *-есеньк-*. Назвіть утворені прикметники.
3. Складіть з утвореними прикметниками словосполучення. Запишіть їх. Розберіть записані слова за будовою.
-
-

- 86 1. Утвори від поданих іменників прикметники за допомогою суфіксів.

Іменник	Суфікс
гай	-н-
зоря	-ов-
море	-ян-
урожай	-ськ-

2. Запиши утворені слова. Позначте в них суфікси.
-
-

3. Складіть і запиши речення із двома утвореними прикметниками (на вибір).
-
-

87 1. Утвори від поданих слів нові за допомогою суфікса *-ість* за зразком.
Вихований, чесний, правдивий, мудрий, сміливий, гречний, уважний,
доброзичливий, надійний, вірний.

Зразок. *Вихований* — *вихованість*.

2. Запиши утворені слова. Познач у них суфікси.

---

3. Склади і запиши три речення з утвореними словами.

ОРФОГРАМИ, ПОВ'ЯЗАНІ З БУДОВОЮ СЛОВА

Урок 35. ПРАВОПИС СЛІВ ІЗ ПРЕФІКСАМИ *ПРЕ-*, *ПРИ-*

88 1. Уставте пропущені букви у словах. Поясни правопис префіксів.

Пр..тихий — пр..тихлий, пр..світлий — пр..світити, пр..глухий — пр..глушений, пр..добрий — пр..добрити, пр..мудрий — пр..мудритись.

2. Складіть і запишіть речення із двома словами (на вибір).

---

89 1. Виконайте тестові завдання. Поясни правопис префіксів.

Літеру *е* треба писати на місці крапок у всіх словах рядка:

А пр..старий, пр..багато, пр..кінцевий

Б пр..кручений, пр..чудовий, пр..довгий

В пр..великий, пр..чистий, пр..гарний

Г пр..сильний, пр..дорожній, пр..міський

Д пр..важкий, пр..крашений, пр..поганий

2. Складіть і запишіть три словосполучення зі словами із префіксом *пре-*.

Літеру *и* треба писати на місці крапок у всіх словах рядка:

А пр..дорожній, пр..милий, пр..їхати

Б пр..спокійний, пр..мерзнути, пр..сісти

В пр..горілий, пр..зирливий, пр..думаний

Г пр..чинити, пр..чорнілий, пр..кидатися

Д пр..мудрий, пр..вітати, пр..землитися

3. Складіть і запишіть три словосполучення зі словами із префіксом *при-*.

---

90 1. Установи відповідність між значенням префікса та прикладом слова за допомогою стрілок.

Збільшена якість

Пр..солений

Неповна дія

Пр..летіти

Наближення

Пр..солодкий

Приєднання

Пр..зупинитись

Знаходження біля

Пр..карпатський

2. Добери і запиши власні приклади слів із префіксами *при-* і *пре-*.

Слова із префіксом *при-*: _____

Слова із префіксом *пре-*: _____

Урок 36. ПРАВОПИС СЛІВ З АПОСТРОФОМ ПІСЛЯ ПРЕФІКСІВ

91 1. Від поданих слів за допомогою префіксів утвори нові слова. Запиши ці слова і поясни їх написання.

Об _____

Під _____

З іхати _____

В _____

Від _____

Об _____
Роз _____
З еднати _____
Від _____
Під _____

2. Склади і запиши речення із чотирма словами (на вибір).

---

 92 1. Виконайте тестові завдання. Поясніть правопис слів.

Апостроф треба писати після префіксів у всіх словах рядка:

- А з..істи, з..економити, з..еднання
- Б об..ємний, роз..івся, роз..еднати
- В від..еднати, пере..їздити, з..явитися
- Г об..їздити, від..ємний, з..агітувати
- Д без..ініціативний, в..їжджати, з..ясувати

2. Складіть і запишіть три словосполучення зі словами, у яких пишеться апостроф після префіксів.

Без апострофа треба писати всі слова рядка:

- А в..їзд, від..їхав, роз..яснення
- Б над..їсти, з..їхати, без..язикий
- В при..еднати, без..іменний, перед..ювілейний
- Г під..їзд, роз..їхались, об..еднання
- Д з..юрмилися, роз..їзд, між..ярусний

3. Складіть і запишіть три словосполучення зі словами, у яких не пишеться апостроф після префіксів.

 93 1. Прочитай текст і добери до нього заголовок. Розкажи, як ти допомагаш пташкам узимку.

Серед пташок, що зимують у нас, є багато друзів зелених насаджень. Ці пташки з'їдають різних комах-шкідників у парках, садах, скверах, лісах.

Кожний може влаштувати в себе біля вікна їдальню для пташок. Прив'яжіть на гілку дощечку з маленькими бортиками. Зверху прибийте дашок — пташина їдальня готова.

2. Випиши слова з апострофом після префіксів. Поясни їх правопис.

3. Склади і запиши три речення про допомогу пташкам зимової пори. Використай у реченнях слова з апострофом після префіксів.

РОЗВИТОК МОВЛЕННЯ

Урок 37. ТЕКСТ-ОПИС ЗА СВІТЛИНОЮ. НАУКОВИЙ ОПИС ГОЛУБА

Пригадай! У **тексті-описі** зазначаються характерні ознаки якогось предмета, особи, природи, явища тощо. До описового тексту можна поставити питання **який?**

 Прочитай і відгадай загадку. Запиши слово-відгадку. Обґрунтуй свою відповідь.

Невеличкий, сніжнобілий,
що його в небесну шир
люди радісно пускають

сповіщати всіх про мир.
Кожний цього птаха знає,
його назву відгадає. _____

- 2 Прочитайте уривок із вірша Анатолія Камінчука. Розкажіть одне одному, що символізує голуб-птах.

Летить у небі голуб-птах,
над ним хмарки, немов пір'їни,
тріпоче синьо-жовтий стяг,
як вільне серце України.

- ♦ Доповніть і запишіть речення.

Голуб — символ _____.

- 3 Прочитай характерні ознаки голуба, які треба використати в науковому тексті-описі.

Голуб належить до роду птахів із родини голубових.
Розмах крил досягає не більше 45 сантиметрів.
Хвіст заокруглений.
Довжина лап близько 5 сантиметрів.

- 4 Доведи, що подані ознаки голуба стосуються наукового опису.

Ці ознаки птаха стосуються наукового опису, тому що _____.

- 5 Пригадайте будову тексту-опису. Запишіть назви його частин.

- ♦ Дайте відповіді на запитання.

1. Яким може бути зачин цього тексту?
2. Про що необхідно сказати в основній частині тексту?
3. Про що можна сказати в кінцівці цього тексту?

- 6 Складіть план тексту-опису. Запишіть його.

- 7 Розглянь зображення голуба на с. 49. Поміркуй, які частини тіла та ознаки їх необхідно назвати, щоб описати зовнішній вигляд голуба.

- 8 Розгляньте таблицю. Допишіть інші ознаки, які допоможуть описати голуба.

Зачин	Загальне враження	Голуб — птах із родини голубових.
Основна частина	Опис окремих ознак: <i>забарвлення</i> _____	<i>сірого, чорного, рудого, білого</i> , кольору
	<i>оперення</i> _____	<i>жорстке, тверде</i> , _____
	<i>голова</i> _____	<i>малого розміру</i> , _____
	<i>крила</i> _____	<i>широкі, загострені</i> , _____
<i>хвіст</i> _____	<i>заокруглений</i> , _____	
Кінцівка	Висновок	_____ _____ _____

- 9 Запиши слова, які можна використати в тексті, щоб уникнути повторення іменника *голуб*.

- 10 Побудуй науковий текст-опис голуба, використовуючи опорні слова з таблиці, і запиши його.

Урок 38. Правопис слів зі співзвучними префіксами і прийменниками

94 1. Прочитай прислів'я і приказки. Поясни їх зміст.

(З)праці — радість, (з)безділля — смуток.

Щоб (по)рейках (про)їхати, треба (по)шпалах (про)йти.

(Про)вовка про(мовка), а він — у хаті.

2. Запиши речення, розрізняючи співзвучні префікси і прийменники. Поясни їх правопис.

95 1. Прочитайте. Поясніть правопис співзвучних прийменників і префіксів.

(З)гори — глянув (з)гори; (попід)вікнами — (попід)віконню; (перед)світанком — (перед)світанковий; (у)вісні — (у)війти до кімнати; іти (по)новому мосту — жити (по)новому; (у)двох кімнатах — зустрілись (у)двох; (перед)усім класом — (перед)усім будь щирим.

2. Складіть і запишіть речення із двома парами співзвучних прийменників і префіксів.

96 1. Прочитай. Поясни правопис співзвучних прийменників і префіксів.

Ліг на бік — відкликав товариша набік; струмок збігає з гори — зорі дивляться згори; в день народження — ні вдень ні вночі; в глиб землі — корінь росте вглиб; з краю села — моя хата скраю; з боку товаришів — став збоку; у середині кімнати — спинився усередині; з початку місяця — спочатку треба подумати.

2. Складіть і запишіть речення із двома парами співзвучних прийменників і префіксів.

Урок 39. Звуки і букви. Алфавіт

97 1. Прочитай подані імена. Запиши їх в алфавітній послідовності.

Ярослав, Зореслав, Мирослав, В'ячеслав, Святослав, Милослав, Станіслав, Борислав, Мстислав, Братислав.

Оксана, Любомира, Валентина, Світлана, Любов, Ольга, Софія, Поліна, Марія, Вікторія.

2. Поясни правопис слів. Постав наголос у словах.

3. Складіть і запишіть речення із чоловічим і жіночим іменами, які тобі подобаються.

98 1. Прочитай подані слова — назви країн. Запиши їх за алфавітом.

Англія, Франція, Канада, Італія, Іспанія, Німеччина, Португалія, Фінляндія, Китай, Норвегія, Австрія, Люксембург, Корея, Польща, Чехія, Словаччина.

2. Поясни правопис слів. Постав наголос у словах.

3. Складіть і запишіть два речення з назвами країн, які ти відвідав (відвідала) або хочеш відвідати.

99 1. Прочитай подані слова — назви міст України. Запиши їх в алфавітній послідовності. Поясни правопис записаних слів.

Полтава, Миколаїв, Ужгород, Львів, Одеса, Чернівці, Тернопіль, Харків, Київ, Донецьк, Луганськ, Дніпро, Суми, Рівне, Хмельницький.

2. Розкажи, що ти знаєш про ці міста. Які з них ти відвідував (відвідувала)?
3. Склади і запиши два речення про своє рідне місто (село), у якому ти мешкаєш.

Урок 40. Звуки і букви. Наголос

100 1. Прочитай подані слова. Запиши їх в абетковій послідовності.

Завдання, читання, пізнання, навчання, зібрання, питання, видання, запитання, обрання, старання, аналізування, слухання, бажання, дихання, кохання.

2. Постав наголос у словах.
3. Побудуй звукові моделі п'яти слів (на вибір).

101 1. Прочитай подані слова. Поясни, до якої частини вони належать. Запиши їх. Постав наголос у словах.

Загадка, закладка, закрутка, запонка, заставка, застібка, позначка, начинка, розпірка.

Близький, віршовий, добовий, новий, котрий, питний, роздрібний, текстовий, фаховий, чарівний, черговий.

2. Зроби висновок про наголошування записаних слів, різних частин мови.
3. Розбери за будовою три іменники і три прикметники (на вибір).

102 1. Прочитай подані дієслова. Утвори нові слова за допомогою поданих префіксів. Запиши утворені дієслова.

Префікси: *до-, за-, на-, від-, при-, пере-*

Вести _____

Нести _____

2. Постав наголос у словах. Зроби висновок про наголошування записаних дієслів.
3. Полічи кількість звуків і букв у записаних словах.

Урок 41. Вимова і правопис слів із ненаголошеними голосними *Е, И*

103 1. Прочитай вірш Леоніда Глібова.

Ж..ла в мене пташка в дцяцькованій клітці.

Було їй доволі з..рна і водиці.

Раз якось в..сною, у ясну годину,
я виніс в садочок в..селу пташину.

В..селяя воля на неї д..хнула —
і пташка у поле стрілою майнула.

2. Упиши пропущені букви. Поясни вимову і правопис цих слів.
3. Прочитай прислів'я і поясни їх зміст.

Золота клітка солов'я не тішить.

Немає гіршої долі, як жити в неволі.

104 1. Виконайте тестові завдання. Поясніть правопис слів.

Букву *е* треба писати в усіх словах рядка:

А з..мля, в..сна, з..ма

Б в..сло, зел..нь, дер..во

- В ш..рокий, дал..чїнь, д..вина
 Г сл..вовий, в..чорїє, в..ршина
 Д т..хенько, ш..птати, бл..скавиця

2. Складїть і запишть три словосполучення з іменниками, у яких пишеться літера е.

Букву и треба писати в усіх словах рядка:

- А св..стіти, ж..ття, д..сятий
 Б гл..бїнь, ш..рота, зал..вати
 В сп..тати, м..довик, оч..щати
 Г в..сокий, зас..пати, кл..новий
 Д бл..щати, гр..чаний, скр..пїти

3. Складїть і запишть три словосполучення з дієсловами, у яких пишеться літера и.

---

 105 1. Прочитай вірш Павла Тичини. Вивчи його напам'ять.

Гаї шумлять — я слухаю. Милуюся-дивуюся, чого
 Хмарки біжать — милуюся. душі моїй так весело.

2. Запиши вірш із пам'яті.

---

3. Підкресли букви, які позначають ненаголошені голосні звуки [е], [и]. Поясни їх вимову і написання.

Урок 42. Вимова і правопис слів із дзвінками приголосними звуками в кінці слова і складу перед глухим

106 1. Доповни речення словами, протилежними за значенням. Запиши їх.

1. Дніпро широкий, а Ірпїнь (який?) _____.

---

2. Сосна висока, а калина (яка?) _____.

3. Пир'їна легенька, а молот (який?) _____.

2. Назви дзвінки приголосні звуки в кінці складу у дібраних словах. Поясни написання слів.

3. Склади і запиши речення з дібраними словами.

---

 107 1. Прочитай прислів'я. Поясни, як ви їх розумієте.

1. Червона ягідка, але на смак гірка. 2. Сказати легко, але зробити важко. 3. Ложка дьогтю зіспеє бочку меду. 4. Хліб-сіль їж, а правду ріж.

2. Випиші слова із дзвінками приголосними в кінці слова і складу перед глухим. Поясни їх написання.

---

3. Доберіть і запишіть два прислів'я зі словами із цієї орфограмою. Поясни вимову і написання слів із дзвінками приголосними звуками в кінці слова і складу.

---

 108 1. Прочитай народні прикмети. Перевір їх при нагоді.

1. Швидко сніг розтанув — буде мокре літо. 2. Місяць ріжками донизу — будуть опади. 3. Перед грозою ластівки і стрижі низько літають над землею і водою. 4. Великі кола навкруг місяця — на мороз. 5. Горобці розцвірінькалися — на відлигу.

2. Випиши слова із дзвінками приголосними в кінці слова і складу перед глухим. Поясни їх правопис.

---

3. Склади і запиши словосполучення зі словами *швидко*, *низько*.

Урок 43. ПРАВОПИС СЛІВ ІЗ СУМНІВНИМИ ПРИГОЛОСНИМИ

109 1. Прочитай. Потренуйся у правильній вимові сумнівних приголосних звуків.

В українській мові дзвінкий приголосний завжди впливає своєю дзвінкістю на попередній глухий і уподібнює його до себе: вокзал — [вогза́л], кісьба — [к'із'ба́], футбол — [фудбо́л], отже — [о́дже].

2. Склади і запиши зі словами *футбол* і *вокзал* два речення, зв'язані між собою за змістом. Поясни вимову і написання цих слів.

---

110 1. Прочитай. Потренуйся у правильній вимові сумнівних приголосних звуків. Запам'ятай їх.

Дзвінкий [г] втрачає свою дзвінкість лише в обмеженій групі слів української мови: легко — [лехко], вогко — [во́жко], нігті — [ні́хт'і], кігті — [кі́хт'і], дигтяр — [ді́хт'ар], дьогтю — [д'охт'у], бігцем — [бі́хцём]. Ці слова потрібно запам'ятати.

2. Склади і запиши зі словами *нігті* і *кігті* два речення. Поясни вимову і написання цих слів.

---

 111 1. Допиши перевірні слова. Прочитай пари слів.

Ні..ті — _____ боро..ьба — _____

кі..ті — _____ моло..ьба — _____

ле..кий — _____ про..ьба — _____

2. Поясни написання слів із сумнівними приголосними.

3. Склади і запиши речення зі словами *просьба*, *молотьба*.

Урок 44. ВИМОВА І ПРАВОПИС СЛІВ ІЗ ПОДОВЖЕНИМИ М'ЯКИМИ ПРИГОЛОСНИМИ ЗВУКАМИ

112 1. Прочитай речення. Поясни порівняння, використане в першому реченні.

1. Сонце — річкова лілея у довгих ляних косах! 2. Скільки дбайливого осінню в світі проміння наткано. 3. А небо уночі — беззоряна рілля. 4. Якою гладдю вишито сніги майстерністю сорочої ноги. 5. Ллється чисте срібло зірки на маки й калину, на завітчану у місяць срібну Україну (за *Євгеном Гуцалом*).

2. Випиши слова з подовженими м'якими приголосними звуками. Поясни їх вимову і написання.

---

3. Самостійно склади і запиши речення з іменниками *проміння*, *колосся*.

---

 113 1. Підкреслить зайве слово у кожному рядку.

1. Жит..я, передміст..я, роздоріжж..я, гіл..я.

2. Навчан..я, знан..я, завдан..я, лист..я.

3. Запитан..я, умін..я, стат..я, милосерд..я.

4. Творін..я, затиш..я, горін..я, господин..я.

5. Узбіч..я, узліс..я, дзвіниц..я, узбереж..я.

2. Випишіть слова з подовженими м'якими приголосними звуками. Пояснить їх вимову і написання.

---

 114 1. Прочитай слова. Запиши їх за абеткою.

Знаряддя, багаття, колосся, гілля, збіжжя, мотуззя, рілля, суддя, почуття, відкриття, покоління, обличчя, весілля, каміння, бажання, читання, створення, натхнення, сумління, мовлення.

- Поясни вимову і написання записаних слів.
- Склади і запиши два речення з іменниками століття, відкриття.

РОЗВИТОК МОВЛЕННЯ

УРОК 45. СКЛАДАННЯ ТЕКСТІВ ПИСЬМОВИХ ПРИВІТАНЬ

Приймай! Привітання — поздоровлення зі святом, адресоване кому-небудь.

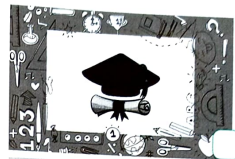
- Розкажіть одне одному, з нагоди яких свят ви виготовляєте вітальні листівки з поздоровленнями. Запишіть назви цих свят.

2 Дай відповіді на запитання.

- Кого ти найчастіше вітаєш зі святами?
- Які вітальні листівки ти найчастіше використовуєш — виготовлені самостійно чи куплені в магазині?
- Чому вітальну листівку, виготовлену власноруч, вважають найдорожчим подарунком?
- Які вітальні листівки тобі подобається виготовляти (з малюнками, з аплікаціями)?

3 Розглянь вітальні листівки. Познач цифрами, з якої нагоди їх можна використати.

- Із Днем матері.
- Із днем народження.
- Із Днем захисника України.
- Із Днем знань.

- Склади і запиши привітання з днем народження мами або тата (якщо вдасться, віршоване).

5 Складіть і запишіть привітання:

1 група — бабусі з Великоднем;

2 група — дідусяві з Новим роком;

3 група — друзів (подрузі) з днем народження;

4 група — учительці (учителю) з початком навчального року — з Днем знань.

♦ Обговоріть складені у групах привітання.

- Склади і запиши привітання своїм знайомим з якоїсь нагоди. Склади привітання від душі, щоб було приємно і тобі, і тому, кому ти пишеш. За потреби скористайся поданими словами-пожаданнями.

Хай буде щастя і злагода у Вашому домі.

Бажаю міцного здоров'я. Хай буде мир у нашій країні.

Бажаю успіхів у навчанні.

---

 7 Прочитайте побажання. Поміркуйте і скажіть, кому і з якої нагоди їх можна висловити.

Хай весняне свято прикрашають
усмішок промені та квіти почуттів.
Любові й радості! Добра без краю!
Щасливих, сонячних майбутніх днів!

• Складіть усне привітання до свята.

 8 Прочитай побажання. Поміркуй і скажи, кому їх можна висловити.

Бажаю завжди дивитися вгору — з вірою.
Бажаю завжди дивитися вперед — із надією.
Бажаю завжди дивитися навкруги (навколо) — з любов'ю.
Бажаю дивитися назад — тільки із вдячністю.

• Вивчи слова-побажання напам'ять і використай їх під час привітання своїх рідних і близьких людей.

 9 Прочитай побажання Катерини Перелісної.

Бажаю щастя, здоров'я на довгі літа!
Щоб виростили розумні і сильні,
душею чисті і серцем вільні!
Щоб вам світила зіронька волі,
щоб ви не знали лиха ніколи.

• Спробуй самостійно скласти таке побажання для своїх друзів (подруг) до Нового року (якщо вдасться, віршоване).

 10 Склади побажання своїм однокласникам та однокласницям. Запиши його на аркуші (листівці) і прочитай.

ЗМІСТ

ТЕКСТ	1
Урок 1. Основні ознаки тексту	1
Урок 2. Засоби зв'язності тексту	2
Урок 3. Заголовок тексту	3
Урок розвитку мовлення 4. Докладний переказ тексту «Як краса врятувала берізки»	4
Урок 5. Особливості змісту та побудови тексту-міркування	6
Урок 6. Особливості змісту і побудови текстів-описів	7
Урок 7. Тексти різних стилів	8
Урок 8. Будова тексту	10
Урок 9. План тексту	11
Урок 10. Медіатексти	12
Урок розвитку мовлення 11. Текст-розповідь на основі спостережень за природою «Золота осінь»	14
РЕЧЕННЯ	16
Урок 12. Види речень за метою висловлювання та інтонацією	16
Урок 13. Інтонавання речень	17
Урок 14. Звертання	19
Урок 15. Головні і другорядні члени речення	20
Урок 16. Зв'язок слів у реченні	21
Урок 17. Побудова речень	22
Урок розвитку мовлення 18. Складання коротких письмових повідомлень	23
Урок 19. Однорідні члени речення	25
Урок 20. Поєднання однорідних членів речення	26
Урок 21. Залежні слова при однорідних членах речення	28
СЛОВО. ЗНАЧЕННЯ СЛОВА	29
Урок 22. Багатозначні слова	29
Урок 23. Пряме і переносне значення слова	30
Урок розвитку мовлення 24. Складання зв'язних висловлювань	31
Урок 25. Синоніми	34
Урок 26. Фразеологізми	35
Урок 27. Антоніми	37

Урок 28. Застарілі слова	38
Урок 29. Нові слова	39
Урок 30. Походження слів	40
Урок розвитку мовлення 31. Текст-розповідь «Калина — символ України»	41
БУДОВА СЛОВА	43
Урок 32. Узагальнення знань про будову слова	43
Урок 33. Творення слів за допомогою префіксів	44
Урок 34. Творення слів за допомогою суфіксів	45
Орфограми, пов'язані з будовою слова	46
Урок 35. Правопис слів із префіксами <i>пре-, при-</i>	46
Урок 36. Правопис слів з апострофом після префіксів	47
Урок розвитку мовлення 37. Текст-опис за світлинкою.	
Науковий опис голуба	49
Урок 38. Правопис слів зі співзвучними префіксами і прийменниками	52
Урок 39. Звуки і букви. Алфавіт	53
Урок 40. Звуки і букви. Наголос	54
Урок 41. Вимова і правопис слів із ненаголошеними голосними <i>е, и</i>	55
Урок 42. Вимова і правопис слів із дзвінкими приголосними звуками в кінці слова і складу перед глухим	56
Урок 43. Правопис слів із сумнівними приголосними	58
Урок 44. Вимова і правопис слів із подовженими м'якими приголосними звуками	59
Урок розвитку мовлення 45. Складання текстів письмових привітань	60

Навчальне видання

ВАШУЛЕНКО Микола Самійлович
ДУБОВИК Світлана Григоріївна

РОБОЧИЙ ЗОШИТ З УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

4 клас
(у 2-х частинах)

Частина 1

Редактор О. С. Криворучко
Технічний редактор Л. І. Алєніна
Коректор О. В. Северцева
Комп'ютерна верстка А. О. Гумєнюк

Формат 84 x 108¹/₁₆. Ум. друк. арк. 6,72.
Обл.-вид. арк. 15,71. Наклад 15 040 р.
Зам. № 11401.

ТОВ «ВИДАВНИЧИЙ ДІМ «ОСВІТА»

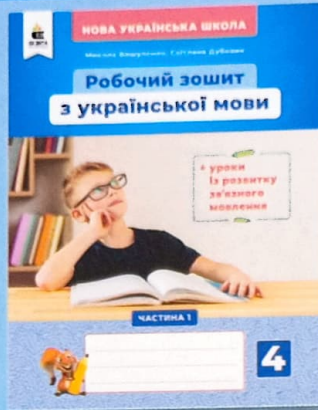
Свідоцтво «Про внесення суб'єкта видавничої справи до державного реєстру видавців, виготовлювачів і розповсюджувачів видавничої продукції» Серія ДК № 6109 від 27.03.2018 р.

Адреса видавництва: 04053, м. Київ, вул. Обсерваторна, 25
www.osvita-dim.com.ua

Віддруковано ТОВ «Поліпрінт».
Свідоцтво «Про внесення суб'єкта видавничої справи до державного реєстру видавців, виготовників і розповсюджувачів видавничої продукції» Серія ДК № 1250 від 27.02.2003 р.
04074, м. Київ, вул. Лугова, 1А

НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНИЙ КОМПЛЕКТ

РЕЗУЛЬТАТИВНА ОСВІТА У ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ

Сінгапурська математика

ДОЛУЧАЙТЕСЬ →

Я дослідник 2.0

ДОСЛІДНИК

Я досліджую світ

ja-doslidnik.com

ISBN: 978-966-983-233-7

9 789669 832337

Торговий Дім
«Освіта-Центр+»

З питань придбання навчально-методичної літератури можна звертатися:
ТОВ «ТД «ОСВІТА-ЦЕНТР+»
osvita-center.com.ua; osvita@osvita-center.com.ua
тел.: (044) 209-76-49; (099) 553-33-96;
(098) 961-73-18; (067) 401-75-41.

НОВА УКРАЇНЬСЬКА ШКОЛА

ОСВІТА
ВІДКРИТИЙ ДІМ

Микола Вашуленко, Світлана Дубовик

Робочий зошит з української мови

+ уроки
із розвитку
зв'язного
мовлення

ЧАСТИНА 1

4